

KISSZÓTÁR

Adminisztrátor: egyházi alkalmazott, aki az egyházi hatóság (pl. püspökség) megbízása alapján egyházi javadalmakat kezel.

Adriai Biztosító Társaság: 1838-ban, Triesztben alapított biztosítótársaság. Kezdetben csak tűzbiztosítással foglalkozott, később szállítmányozási és életbiztosítási üzletággal is.

Adóssági kötelezvény: tartozást elismerő okirat, amely a tartozás kiegyenlítésére kötelez.

Ágybér (más néven párbér): a hívek által fizetendő adófajta volt a lelkész, ill. egyéb egyházi alkalmazottak (pl. kántor) ellátása céljából.

Áldás: liturgikus formula, amellyel az áldozópap vagy a püspök személyek, tárgyak felé közvetíti Isten kegyelmét.

Áldozópap: fölszentelt személy, aki az egyházi rend szentségén kívül minden szentséget kiszolgáltathat. A szentségek kiszolgáltatása mellett az igehirdetés a fő tevékenysége.

Alesperes: nagyobb egyházmegyék kisebb közigazgatási egységeinek (kerületeinek) vezetője a katolikus egyházban. Hatáskörét a püspök jelöli ki.

Alispán: a vármegyei közigazgatás választott vezetője.

Állami elemi iskola: az állam által fenntartott alsó fokú iskola, amely a műveltségnek a legáltalánosabban használható elemeit közvetíti.

Államsegély: az állam anyagi segítsége a katolikus egyházak és az iskolák fenntartásában.

Alszentszék: a külhelynök által alapított egyházi bíróság, mely a megyéspüspök által meghatározott típusú ügyekben járhatott el.

Antimension: téglalap alakú ereklyekendő. A rajta lévő kép ábrázolja Krisztus levételét a keresztről. A kendő hátoldalán, kis tasakban található – viaszba foglalva – valamelyik szent vértanú ereklyéjéből egy kis darabka.

Anyaegyház: olyan egyházközség, amelynek fiókegyháza is van.

Apát: szerzetesek elöljáróinak címe. Olyan szerzetesek is viselhették az apát címet, akik nem álltak kolostor élén, de nagy tiszteletnek örvendtek. Később világi papoknak is adományozták.

Aranymise: az a mise, amelyet a pap az első miséje 50. évfordulóján mond.

Belsőség: ingóság.

Bérmálás: a fiatal vallásában megerősítő katolikus szertartás.

Betegsegélyező egyletek: szociális gondoskodást célzó önszegélyező mozgalom. Az 1872-ben hozott ipartörvény életbe lépése után túlnyomórészt beolvadtak az ipartestületi betegsegélyező pénztárakba.

Bigámia: kettős házasság.

Böjt: meghatározott időszakra előírt, csökkentett táplálkozás, amely felkészülést jelent az üdvtörténet legnagyobb eseményeinek megünneplésére.

Búcsú: templom vagy egyházközség védőszentjének vagy a templom fölszentelésének emlékünepe.

„Délmagyarországi Magyar Közművelődési Egyesület”: 1904. december 8-án alakult Szegeden. Az ország

déli vármegyéiben a magyar nemzeti szellemet kívánta erősíteni, a magyar nyelv ismeretét terjeszteni, a délvidék iparát, kereskedelmét és gazdaságát fellendíteni. Középiskolai tanulók részére internátusokat létesített, és számos népkönyvtárat állított fel.

Egyházfi: a templomot rendben tartó, harangozó, stb. tevékenységet végző egyházközségi alkalmazott.

Egyházközség: a legkisebb, helyi szervezeti egység a katolikus egyházon belül.

Egyházmegye: a katolikus egyház nagyobb közigazgatási területe, püspökség. Élén a megyéspüspök áll. Az egyházmegye kisebb területi egységekből, paróchiákból tevődik össze. Több paróchia alkot egy esperesi kerületet, melynek vezetője az esperes. Az esperesi kerületeket a főesperesség kapcsolja össze, ennek irányítója a főesperes.

Egyházmegyei tanfelügyelő: a püspök nevezi ki, akinek hatáskörét saját iskolai autonómiájuk keretében rendeletileg szabályozzák.

Elemi iskola: alsó fokú, elemi ismereteket nyújtó oktatási intézmény a XVIII. század végétől 1940-ig. Korábbi neve: népiskola.

Éneklész: a kántor régebbi elnevezése. Ld. kántor.

Éneklész-tanító: ld. kántortanító.

Enyhév: oltalmat nyújt, fájdalmat enyhítő év, amelynek idején a papözvegy bizonyos anyagi juttatásokra jogosult.

Esperes: az a pap, aki a megyéspüspök megbízása alapján az egyházmegye egyik, több paróchiából álló kerületének az élén áll. Feladata a látogatás és a felügyelet.

Esperesi kerület: több paróchiából álló közigazgatási egység a katolikus egyházban.

Eucharisztikus Kongresszus: az oltáriszentség tiszteletével kapcsolatos kongresszus.

Euchologion: nagy imádságoskönyv, szerkönyv. A Hajdúdorogi Egyházmegye által kiadott Euchologion csak a szentségek és szentelmények szövegét, ill. szertartását tartalmazza.

Evangélium: az Újszövetség azon része, amely Máté, Márk, Lukács és János tolmácsolásában örökíti meg Jézus életét.

Exhortátor: diák-istentiszteletek hitszónoka, hitoktató.

Felső-szabolcsi Tisza-szabályzó Társulat: ld. Tisza-szabályozó Társulat.

Filia: ld. fiókegyház.

Fiókegyház: saját lelkészt nem tartó, kisebb egyházközség, ahova valamely szomszédos egyházközség lelkésze jár át.

Folyamodvány: kérvény.

Főesperes: több esperesi kerületet összekapcsoló közigazgatási egység vezetője a katolikus egyházban.

Földadó: a földterület hozadékára kivetett adófajta, 1850-ben vezették be.

Gazdák Biztosító Szövetkezete: Károlyi Sándor gróf kezdeményezésére, a nagybirtokosok agrárius csoportja által, szövetkezeti formában, 1899-ben alapított biztosítótársaság. Kezdetben csak tűz- és jégkár-biztosítással foglalkozott, 1914-től állatbiztosítással is. 1949-től beolvadt az Állami Biztosítóba.

Görög szertartás: a görög katolikus egyház hitben és szervezetileg a római pápához tartozik, szertartásrendjét tekintve azonban a bizánci rítust követi.

Hajdúdorogi Egyházmegye: 1912. június 8-ától a magyar görög katolikusok egyházmegyéje. I. Ferenc József állította fel 1912. június 6-án, és két nappal később X. Szent Piusz a Christifideles Graeci kezdetű bullájával kanonizálta. X. Piusz az új egyházmegyéhez 162 paróchiát csatolt: 70 munkácsi, 8 eperjesi, 44 nagyvárad, 35 gyulafehérvár-fogarasi, 4 szamosújvári és 1 esztergomi egyházmegyéhez tartozó közösséget, ez kb. 215 ezer hívőt jelentett. Az alapító bulla az egyházmegyét Hajdúdorogról nevezte el, ahonnan az egyházmegye felállítását kérelmező mozgalom kiindult. A Hajdúdorogi Egyházmegyét a Magyar Országgyűlés 1913. évi XXXV. sz. törvénycikkével iktatta törvénybe. A trianoni békekötés lényegesen befolyásolta az egyházmegye területét is: Romániához 75, Csehszlovákiához pedig 4 paróchia került. A magyar területen maradt Nagyvárad, ill. a Lugosi Egyházmegyéhez tartozó Battonya a Hajdúdorogi Egyházmegyéhez került. További változtatásként a hajdúdorogi püspök joghatóságát először 1968-ban, majd 1980-ban véglegesen kiterjesztették az ország egész területére. A Hajdúdorogi Egyházmegye székhelye kezdetben Debrecen volt, majd – 1914 óta Nyíregyházán van.

A Hajdúdorogi Egyházmegye püspökei 1913-ig:

- Papp Antal munkácsi püspök, a Hajdúdorogi Egyházmegye apostoli kormányzója végezte az új egyházmegye szervezését.

- Miklósy István volt az első püspök (1913-tól 1937)

Hajdúdorogi Külhelynökség: 1873-tól állt fenn 1912-ig, a Hajdúdorogi Egyházmegye megalapításáig. A hajdúdorogi hívek kezdeményezésére 1868. április 16-án 52 magyar egyházközség képviselői országos kongresszust tartottak. A résztvevők a magyar nyelvű liturgia engedélyezését és egy önálló magyar bizánci egyházmegye felállítását kérték. Ekkor alapította I. Ferenc József király a Munkácsi Egyházmegye joghatósága alá tartozó Hajdúdorogi Külhelynökséget, és ennek gondjaira bízta 33 magyar ajkú paróchia közvetlen irányítását. Pásztélyi Kovács János munkácsi püspök szervezte meg.

A Hajdúdorogi Külhelynökségbe kinevezett püspöki külhelynökök:

- Danilovics János (1875–1895)

- Lengyel Endre (1901–1909)

- Jaczkovics Mihály (1911–1913)

Haszonélvezeti jog: olyan jogviszony, amely alapján a haszonélvező a más személy tulajdonában álló dolgot (ingatlant, vagy akár ingóságot) birtokában tarthatja, használhatja, és hasznait szedheti, de a jogviszony megszűnése után köteles azt állagsérelem nélkül visszaadni.

Házassági (ki)hirdetés: A házasságkötést három nyilvános kihirdetésnek kell megelőznie a templomban. Ez a jegyesvizsgálat hagyományos eszköze a házassági akadályok földerítése céljából.

Házasságvédő: a szentszék tagja, aki a házasság felbontása iránt indított perben a házassági kötelék fenntartásának érdekében vesz részt.

Házosztályadó: házadó azon fajtája, amelyet a tulajdonos által lakott házak után vetettek ki. A szobák száma alapján és a (3 fokozatba sorolt) településfajták szerint vetették ki.

Helvét hitű: református.

Hitfelekezeti iskola: valamely hitfelekezet által fenntartott oktatási intézmény.

Ikonosztázion: általában fából készített, ikonokkal díszített fal, mely a bizánci szertartású templomok külső és belső szentélyét választja el egymástól.

Internátus: olyan, iskolák mellett fennálló intézmény, amely a növendékek teljes ellátásáról (lakásáról és ételmezéséről) gondoskodik.

Intőjegy: figyelmeztetést, felhívást (pl. fizetési felhívást) tartalmazó úrjegy.

Iskolaszék: elemi iskola helyi felügyeletére választott testület.

Ismétlőiskola: a népoktatási törvény alapján szervezett intézmény. Kötelező volt a látogatása azok számára, akik az elemi iskolát már elvégezték, de nem tanultak tovább, és a 15. életévüket sem töltötték még be. A korábban szerzett ismeretek ismétlésén túl háztartási, gazdasági stb. ismereteket nyújtott.

Javadalom: ellátmány, juttatás.

Kanonok: a káptalan tagja, magasabb rangú pap.

Kántor: az egyházi rend szentségének legalacsonyabb fokozatában részesített személy a bizánci szertartásban. Az éneklést vezető egyházi alkalmazott.

Kántortanító: kántori és iskolai tanítói feladatokat egyaránt ellátó egyházi alkalmazott.

Kántortanító-képző: kántortanítók képzésével foglalkozó intézmény.

Káplán: segédlelkész.

Káptalan: a katolikus püspök tanácsadó és segítő testülete.

Káptalani nagyprepost: a káptalan elöljárója, vezetője.

Katekizmus: hittani ismeretek rövid összefoglalása – kérdés-felelet formájában.

Katolikus szertartásra áttérés: egy nem katolikus keresztény személy visszatérése a katolikus egyházba.

Kegydfj: nyugdíjra nem jogosult személynek juttatott, kisösszegű rendszeres támogatás.

Kegyes alapítvány: vallásos erényből fakadó, az Egyház liturgikus, nevelő, karitatív tevékenységét támogató vagyoni jogi cselekmény, egyházi célra adományozás.

Királyi Magyar Egyetemi Nyomda: 1577-ben alapították, a következő században Nagyszombaton működött a jezsuita egyetem nyomdájaként. 1777-ben Budára költöztették. A XVIII. századi Magyarországon kiadott könyvek zöme itt készült. A XIX. században latin, cirill, gót, görög és héber betűvel, tíz nyelven nyomtattak. 1920-as évektől főként tankönyvkiadást folytatott.

Királyi tanácsos: magas rangú állami tisztviselő.

Királyi tanfelügyelő: az elemi iskolai oktatást a tankerületekben ellenőrző állami köztisztviselő. Mária Terézia tanügy-igazgatási rendelete tankerületekre osztotta az országot. A tankerületek élén királyi főigazgató állt, munkáját a népiskolai tanfelügyelők segítették.

Kisasszony-nap: más szóval Kisboldogasszony napja: Szűz Mária születésének ünnepe – szeptember 08.

Kisdédóvó: óvoda.

Klérus: az egyházi rend szentségében részesült férfiak összessége.

Kongregáció: különféle katolikus egyesület, társulat neve.

Kongrua: az illő, megfelelő mértékű lelkészi jövedelem. Ha a lelkészi hivatallal nem járt együtt megfelelő javadalmazás, jövedelemkiegészítésül segélyt folyósítottak.

Kongruabizottság (Katolikus Központi Kongruabizottság): a lelkészi jövedelmek rendezésével foglalkozó bizottság, 1881-től működött. Tagjai a minisztériumok, a püspöki kar képviselői és egyéb vezető katolikusok voltak. A bizottság munkáját a lelkészi jövedelmek felmérése, összeírása képezte. 1909-től működött az Országos Katolikus Kongruatanács is, amelybe a püspöki kar, a Vallásalap és a szakminisztériumok is delegáltak tagokat. Ennek feladata a jövedelmek kezelésének ellenőrzése volt. Jellegét tekintve javaslattevő szerv volt, a hatósági jogkört a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium gyakorolta.

Konkurzus: pályázat, felvétel a papi szemináriumba.

Korhiány akadály: ha a házasulandó még nem érte el a házasságkötéshez szükséges életkort, egyházi engedély nélkül nem köthetett házasságot.

Kölcsönsegélyező egyesület: a hitelfolyósító intézetek elődje.

Körirat: a körlevél régi neve.

Kötélkezi per: olyan házassági per, amely a házasság érvényességét vizsgálja. Ha már a megkötésekor érvénytelen volt a házasság, akkor azt semmisnek tekintették, és a felek új házasságot köthettek.

Kötelezvény: olyan okirat, amely tartozás kiegyenlítésére kötelez.

Községi gyám: a gyámok működésének közvetlen felügyeletét ellátó hatósági közeg.

Kultuszsegély: a kultuszminiszter/minisztérium – azaz a vallás- és közoktatásügyi miniszter/minisztérium – által adott segély.

Kurátor: gondnok, felügyelő, aki az egyházközség anyagi ügyeit intézi.

Külhelynök: a püspöknek a külhelynökségbe kihelyezett állandó helyettese.

Latin szertartás: a római katolikus egyház szertartása.

Legényegyletek: 1845-től az iparban és a kereskedelemben dolgozó, nőtlen ifjak erkölcsi és vallási nevelésére alakultak. Elsősorban a legényeket igyekeztek felkészíteni a vallási, szakmai, családi és társadalmi életre.

Leirat: alárendelt szervekhez intézett irat.

Lelkigyakorlat: a világi élet problémáit félretevő, s a hit elmélyítésével foglalkozó időszak.

Lítia: a szó jelentése: 'könyörgés': a görög katolikus egyházban az egész éjjeli virrasztásnál végzett, öt részből álló rövid könyörgés, mely Isten haragjának megkérlelésére szolgál.

Liturgia: a szó jelentése: 'közös tevékenység'. Az egyház összes hivatalos szertartását jelenti, vagyis a nyilvános istentiszteleteket.

Liturgikon: misekönyv.

Liturgikus könyv: a liturgia imáit, énekeit és olvasmányait tartalmazó könyv.

Magyar Országos Segélyező Nőegylet: 1879. március 27-én alakult meg. Elismerésre méltó munkát végzett a Vöröskereszt eszméinek terjesztésében, kezdeményezésére bontakozott ki hazánkban az önkéntes és hivatásos ápolónőképzés. Vezetői részt vett a Magyar Vöröskereszt megalakításában, tehát annak közvetlen elődjének tekinthető.

„Magyar Szent Korona Országai Vörös-Kereszt Egyesület”: Károlyi Gyula kezdte meg a szervezését, 1881. május 16-án alakult meg. Egy nappal később egyesült a Magyar Országos Segélyező Nőegylettel.

Misealapítvány: a kegyes alapítvány fajtája. Célja, hogy huzamosabb időn keresztül (10, 20, 50 év) az alapítványt tevő vagy más elhunyt lelke üdvéért évente egy, esetleg több szentmisét mutassanak be.

Missio (misszió): hittérítő célú küldetés, megbízás.

Monostor (kolostor): olyan épületcsoport, amelyben szerzetesek, apácák élnek. Az épület alkotórészei a templom, a keresztfolyosó, refektórium, hálóterem, gyűlésterem, társalgó, udvar és kert.

Munkácsi Egyházmegye: Oklevelek tanúsága szerint a Munkács-Csernekhegyi kolostor apátjai a XV. század végétől fölszentelt püspökök, akik joghatóságukat kiterjesztették a ruszinokra, sőt a keleti szertartású ruménekre és a magyarokra is. 1646 és 1721 között unióra léptek Rómával. 1771-ben Mária Terézia előterjesztésére XIV. Kelemen pápa létrehozta a munkácsi görög katolikus püspökséget, melynek székhelye néhány év múlva Ungvárrá lett. 1886-tól fennhatósága kiterjedt Zemplén, Ung, Bereg, Ugocsa, Máramaros, Szatmár, Szabolcs és Hajdú

vármegyékre. A Hajdúdorogi Egyházmegye létrejöttéig a Munkácsi Egyházmegyébe tartozott a fenti területek mindegyike.

A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye püspökei 1876 és 1913 között:

- Pásztélyi Kovács János (1875–1891)

- Firczák Gyula (1891–1912)

- Papp Antal (1912–1945)

Munkácsi egyházmegyei gör. szert. kath. énekléstanító-képezde: az ungvári kántortanító-képző, amelyet a Munkácsi Egyházmegye első püspöke, Bacsinzky András építtetett, 1793-ban Ungváron.

Myro: olajfa bogyójából sajtolt olaj, melyhez 33-féle illatszert adnak. A myro-főzés nagyhétfőn kezdődik, és három napig tart. Nagycsütörtökön a püspök szenteli meg. Elsősorban a bérálás szentségének kiszolgáltatására használják.

Nagyboldogasszony-ünnep: augusztus 15-e: az Istenszülő elszenderedésének ünnepe.

Nagyprépost: a káptalan elöljárója, vezetője.

Nagyváradai Görög Katolikus Egyházmegye: VI. Piusz pápa – Mária Terézia kezdeményezésére – alapította 1777 júniusában.

Naptáregyesítés: a görög katolikus magyarság a Julián-naptárt használta. Az állami alkalmazottak, a gyári munkások a Julián-naptár szerinti ünnepeket képtelenek voltak megtartani, ezért a hajdúdorogiak már 1866-ban kérelmezték az ország egyházi és világi vezetőitől a Gergely-naptár bevezetését a magyar egyházközségekben, de sikertelenül. A budapesti görög katolikus paróchia a Szentszék engedélyével 1909-től vezette be a Gergely-naptárt. Miklósy István hajdúdorogi, Papp Antal munkácsi és Novák István eperjesi püspök 1916. V. 4-én értekezletet tartottak Nyíregyházán, amelyen elhatározták, hogy 1916. VI. 24-étől a 3 egyházmegyében áttérnek a Gergely-naptár használatára. Ezekben az egyházmegyékben a Gergely-naptár bevezetése zökkenőmentesen történt meg.

Népiskola: ld. elemi iskola.

Országos Magyar Gazdasági Egyesület: a magyar mezőgazdaság ügyét szolgáló országos egyesület 1827 és 1945 között, lényegében a közép- és a nagybirtok érdekvédelmi szervezeteként működött. Fontos szerepet játszott a korszerű mezőgazdasági ismeretek és módszerek terjesztésében. Korábbi elnevezései időrendben: Pályafutási Társaság, Állattenyésztő Társaság, Magyar Gazdasági Egyesület.

Osztálytanácsos: állami főhivatalnok 1950 előtt.

Órkanonok: káptalani méltóság, egyházi ruhák és edények őrzője.

Özvegyi járadék: özvegy papfeleségek anyagi támogatása – a nyugdíjrendszer bevezetése előtt.

Pályavégzett papnövendék: ld. tanulmányvégzett papnövendék.

Papárva: elhalt pap gyermeke.

Papfiárva-intézet: Pásztélyi János munkácsi püspök idejében épült az Alumneum nevű konviktus a középiskolába járó árva papfiúk számára.

Párbér: ld. ágybér.

Paróchia: egyházközség; szűkebb értelemben a lelkész lakása és hivatala.

Paróchus: lelkész, pap.

Periodica relatio: időszakos jelentés.

Plébánia: katolikus egyházközség, ill. ennek az ügyeit intéző lelkészi hivatal.

Prímás: a legmagasabb rangú katolikus püspök.

Proszkura: a misekenyér népies elnevezése.

Pusztá: adott birtokhoz tartozó, de a településtől távolabbi, kisebb mezőgazdasági egység.

Püspök: az egyházi rend szentségének legmagasabb fokán álló, fölszentelt, nőtlen személy, aki valamelyik egyházmegye élén áll.

Püspöki biztos: meghatározott feladatra, különleges hatáskörrel kiküldött személy.

Püspöki helynök: a püspöknek valahová kinevezett, állandó helyettese.

Püspöki irodaigazgató: az egyházmegye hivatalos ügyeit intéző hivatal vezetője.

Püspöki körlevél: a püspöktől egyszerre több címzettnek elküldött közlemény.

Püspöki leirat: a püspöknek alárendelt szervekhez intézett irat.

Püspökség: katolikus egyházmegye.

Reáltanoda: a reáliskola régi neve. Porosz és osztrák mintára szervezett középiskola-típus 1849 és 1934 között. Általános műveltséget adott, de az ókori klasszikus nyelvek és irodalom tanítása nélkül. A kettő–négy évfolyamos alreáliskola ipari, kereskedelmi és földműves pályákra, a hatosztályos főreáliskola felsőfokú technikai-műszaki továbbtanulásra készített elő.

Refundálás: visszatérítés.

Rózsafüzér-ájtatosságok: Az ájtatosságok nem liturgikus szertartások, hanem a templomban vagy azon kívül, egyházi engedéllyel, népnyelven végzett vallásos cselekedetek. A rózsafüzér az imádság egyik formája (bizonyos imákat meghatározott számban és sorrendben kell mondani), ill. az ehhez használt eszköz (egy zsinórra fűzött fagyolyókból vagy gyöngyökből álló, a két végén összekapcsolt lánc, amelyen a szemek meghatározott megosztásban található). Az októberi ájtatosságok során a rózsafüzér gerincét az Üdvözlégyek imádkozása alkotja, oly módon, hogy a szövegben Jézus neve után beillesztik a titkok sorozatát.

Ruthén: kárpátukrán.

Schizma: egyházzszakadás. Tágabb jelentésben: elszakadás.

Segédlelkész: plébános, lekipásztor mellett működő, kezdő lelkész.

Segédtanító: tanítójelölt.

Sekrestye: kisebb helyiség a templom szentélye mellett, amelyben a miséhez szükséges ruhákat és egyéb eszközöket tartják.

Statútum: szabályrendelet.

Stóla: hosszú, keskeny, két vállon lelógó, téglalap alakú kendő, amit a katolikus papok viselnek szertartás közben.

Stólapénz: bizonyos egyházi szolgáltatásokért (pl. esketésért) fizetendő díj.

Stoláris jövedelem, illetmény: egyházi szolgáltatások elvégzéséből származó jövedelem.

Szamosújvári Görög Katolikus Egyházmegye: I. Ferenc József állította fel 1850-ben Székelye ekkor Szamosújvár, később Kolozsvár lett.

Szent Bazil Rend: a keleti kereszténység egyetlen szerzetesrendje. Nagy Szent Bazil IV. századi püspök, az

ortodoxia védelmezője volt. Nevéhez fűződik a keleti egyház liturgiájának reformja. Elkészítette a szerzetesi élet szabályait, ennek nyomán jött létre a baziliták rendje.

Szent Bazil Társaság: az első ruszin szervezet, amely 1864-ben kezdte meg működését Ungváron, és 1912-ig állt fenn.

Szent Imre Egyesület: 1903-tól Kolozsvárott működő egyetemi kör, amely a szülői házból és az iskolákból hozott katolikus szellemet, vallásos meggyőződést volt hivatott ébren tartani.

Szentszék: egyházi bíróság. A püspök, mint az első fokú bíraskodási jog birtokosa ezt szervezett bíróságokra bízta, ezek a szentszékek. A szentszékek elnöke maga a püspök, érsek vagy a helynök, széküresedés esetén a káptalani helynök. Tagjai a szentszéki ülnökök, akiket a kanonokok közül a püspök vagy az érsek nevez ki; lehetnek azonban ülnökök még más, az egyházjogban jártas személyek. Ezekon kívül tagjai a szentszékeknek: a szentszéki jegyző, a házassági és a szerzetesi fogadalom védője, az ügyész, a szegények ügyvédje. 1894-től a házassági ügyek a királyi bíróságok hatáskörébe kerültek.

Szent Vince Intézet: az irgalmas nővérek által működtetett iskola Nagyváradon (ma gazdasági iskola). Többnyire szegény árva leányok és kisebb fiúgyermekek ellátását vállalta.

Szentszéki ülnök: a szentszék tagja, a püspök nevezi ki.

Szerkönyv: katolikus vallási szertartással kapcsolatos utasításokat, szövegeket tartalmazó könyv.

Szertartás-változtatás: katolikus hívő áttérése a latin (római katolikus) szertartásról a bizánci (görög katolikus) szertartásra, vagy fordítva.

Szerzetes: a nagyobb lelki tökéletesség elérése céljából kolostori közösségbe vonuló és fogadalmat tevő személy.

Tábori lelkész: a munkáját katonai közegben végző lelkész, gyakran tábori püspökség keretében.

Tanító államsegélye: az 1907. évi XXVII. törvénycikk a hitfelekezeti tanítók járandóságáról rendelkezett. A felekezeti iskolák saját erőből ezt nem tudták biztosítani, ezért államsegélyért kellett folyamodniuk.

Tanítói díjlevél: a tanítói megbízatást az anyagi feltételeivel együtt rögzítő okirat.

Tanítóképezde: tanítók képzésével foglalkozó tanintézet.

Tanonc: ipari vagy kereskedelmi tanuló.

Tanulmányvégzett papnövendék / teológus: olyan papnövendék, aki a teológiai tanulmányait elvégezte, de még nem szentelték pappá.

Tápinézet: olyan intézet, ahol a tanulók – az erre a célra szolgáló alapítványból – díjmentesen vagy mérsékelt árért teljes ellátást és oktatást kaptak.

Taxa: díj, illeték.

Templom felszentelése: az a szertartás, amellyel adott templomot az istentisztelet céljaira felavatnak.

Templomi oltári szláv nyelv: másként óegyházi szláv nyelv, amely a görög katolikus egyház liturgikus nyelve.

Tiltott idő akadály: A házasságkötés nem eshetett bünbánati vagy böjti időre.

Tisza-szabályozó Társulat: a XIX. század közepén alakult ármentesítő társulatok egyike. A Tisza és mellékfolyói mentén folyószabályozással és árvízvédelemmel foglalkozott.

Tulajdonjog-bekebelezés: a tulajdonjog szerzésének módja, azonos a telekkönyvi bejegyzéssel.

Ungvári főgimnázium: Drugeth György 1613-ban alapította Homonnán, később Ungvárra költözött át. 1944-ben megszüntették.

Ungvári papnevelde: a Munkácsi Egyházmegye önálló papnevelő intézete, Mária Terézia alapította. Nem Munkácson, hanem a későbbi püspöki székhelyen, Ungváron, az ún. Drugeth-várban kapott helyet.

„**Unio Könyvnyomda Részvény-Társaság**”: ungvári nyomda volt.

Vajas hét: a szigorú nagyböjtöt megelőző hét. Nevét onnan kapta, hogy csakis a vajas és tejes ételek élvezete van megengedve.

Vajhagyó vasárnap: a húsvét előtti 7. vasárnap.

Vallásalap: a III. Károly király által 1773-ban megszervezett cassa parochorum, melyből a falusi plébániákat támogatták. Ebbe a nagyjavadalmas főpapok évente bizonyos összeget fizettek be, de a felosztatott jezsuita rend vagyonából is jutott ide, majd II. József ide olvastotta be 1786-ban az általa felosztatott szerzetesrendek birtokait. Miután ez utóbbiak visszakérültek a rendek tulajdonába, I. Ferenc az egyházi nagyjavadalmasok által eddig is fizetett évi várerődítési váltásokot ide utaltatta át, melyet a klérus 1857-ben egyszeri pénzbefizetéssel megváltott. A Vallásalap jövedelmeit istentiszteleti célokra, egyházi építkezésekre, papnevelő intézetek fenntartására, a kongrua kiegészítésére fordították. Később összekapcsolták a Tanulmányi Alappal (Tanulmányi és Vallásalap néven).

Véka: régi űrmérték, nagysága vidékenként különbözött, általában 25–35 liter között váltakozott.

„**Veres Kereszt Egylet**”: ld. „Magyar Szent Korona Országai Vörös-Kereszt Egylet”.

Vikárius: helynök.

Zálogjogtörlesztés: megszüntetése annak a – kölcsön biztosítékaul szolgáló – dologi jognak, amely által a hitelező kárpótolhatja magát.

Zarándoklás, zarándoklat: távoli szent hely, kegyhely felkeresése hitbuzgalmi okból.

Zászlószeg: a zászlórúdba bevert, díszes fejű szeg.

Zsinat: az egyházmegyék élén álló püspökök gyűlése, amelyen fontos egyházi ügyekről döntenek.

Zsoltár: az Ószövetségben található vallásos ének.